

Уманського державного педагогічного університету. 2021. Вип. 2. С. 172–181.

3. Ховрак І. Роль інформаційно-комунікаційних технологій в ефективному управлінні закладами вищої освіти. *Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського*. 2024. Вип. 2 (145). С. 26–35.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-651-8-26>

СТІЙКІСТЬ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ, ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ТА СТРАТЕГІЯ ВІДНОВЛЕННЯ

Дубіна Єлизавета Едуардівна
*здобувачка освіти 11 класу,
Запорізький академічний ліцей № 31
м. Запоріжжя, Україна*

Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України поставила систему освіти перед необхідністю одночасно забезпечувати право на освіту, безпеку учасників освітнього процесу та безперервність навчання. За таких умов стійкість освіти слід розглядати не лише як здатність закладів освіти функціонувати під час кризи, а як складову національної стійкості держави.

Масштаб проблеми підтверджують статистичні дані. За інформацією ЮНІСЕФ, на початок 2025/2026 навчального року 4,6 млн дітей в Україні продовжували стикатися з освітніми бар'єрами. Понад третина учнів не навчалися повністю очно, а 11 % здобували освіту виключно онлайн [7]. Водночас із початку повномасштабної війни було пошкоджено або зруйновано понад 1600 освітніх об'єктів [8].

Війна не скасовує право на освіту, а змінює механізми його реалізації. Закон України «Про освіту» передбачає державні гарантії для учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану, зокрема можливість організації навчання у дистанційній або іншій найбільш безпечній формі [1]. Отже, держава має забезпечувати не лише формальний доступ до освіти, а й можливість безперервного здобуття освіти незалежно від безпекової ситуації.

Одним із головних викликів є необхідність поєднати безпеку та якість освіти. Очне навчання забезпечує безпосередню взаємодію між учнем і педагогом, однак у небезпечних регіонах його проведення може бути неможливим. Дистанційна освіта дозволяє продовжувати навчання

незалежно від місця перебування здобувача, але водночас посилює ризики цифрової нерівності, залежності від електропостачання та доступу до Інтернету.

Тому цифровізація повинна розглядатися не як заміна традиційної освіти, а як один із механізмів забезпечення її безперервності. Особа, яка через відсутність належного цифрового доступу не може повноцінно долучитися до навчання, фактично отримує менший обсяг можливостей для реалізації права на освіту. Саме тому держава має гарантувати мінімальний рівень цифрової доступності освітніх послуг.

Іншим ключовим елементом стійкості є безпечне освітнє середовище. У Державному бюджеті України на 2026 рік передбачено 6 млрд грн на створення безпечних умов у закладах освіти, зокрема 5 млрд грн на облаштування укриттів у закладах загальної середньої освіти [9]. Водночас ефективність такої політики має оцінюватися не лише кількістю створених укриттів, а їхньою фактичною спроможністю забезпечувати безпеку та продовження освітнього процесу.

Не менш важливим є збереження людського та наукового потенціалу. Педагогічні працівники в умовах війни виконують не лише освітню, а й значну соціальну функцію. Водночас наука забезпечує технологічний та економічний потенціал держави для майбутнього відновлення. Тому підтримка педагогів, молодих науковців, дослідницької інфраструктури та міжнародної академічної співпраці повинна розглядатися як складова державної політики стійкості.

Окремої уваги потребують здобувачі освіти, які через війну були змушені змінити місце проживання. Держава повинна гарантувати їм можливість продовжувати освітню траєкторію без втрати вже здобутих результатів навчання. Це особливо важливо для внутрішньо переміщених осіб та учнів, які перебувають за межами України.

На нашу думку, українська система освіти потребує переходу від ситуативного реагування на воєнні виклики до системної моделі освітньої стійкості. Така модель повинна ґрунтуватися на чотирьох основних принципах: безпеці, безперервності, цифровій доступності та інституційній гнучкості.

Доцільним є вдосконалення законодавства за такими напрямками: закріплення принципу безперервності освітньої траєкторії в умовах воєнного стану; гарантування мінімального стандарту цифрового доступу; посилення державної підтримки педагогічних і науково-педагогічних працівників; розвиток багатофункціональної безпечної освітньої інфраструктури; забезпечення особливих гарантій для переміщених здобувачів освіти.

Наукова новизна запропонованого підходу полягає у розгляді стійкості освіти як комплексної публічно-правової категорії, що поєднує

право на освіту, безпеку, цифрову доступність, інституційну спроможність та розвиток науки.

Отже, стійкість освіти в умовах воєнного стану – це не просто здатність системи продовжувати роботу під час кризи. Це здатність держави гарантувати якість, доступність і безперервність освіти незалежно від безпекових викликів. Війна повинна стати не підставою для звуження освітніх можливостей, а стимулом до формування більш гнучкої, технологічної та стійкої системи освіти, здатної забезпечити розвиток України навіть в умовах тривалої нестабільності.

Література

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>(дата звернення: 08.08.2026).
2. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20> (дата звернення: 08.08.2026).
3. Про початок навчального року під час воєнного стану в Україні : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.07.2026 № 847. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/847-2026-%D0%BF> (дата звернення: 08.08.2026).
4. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 08.08.2026).
5. Деякі питання організації дистанційного навчання : наказ Міністерства освіти і науки України від 08.09.2020 № 1115. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0941-20> (дата звернення: 08.08.2026).
6. OECD. The case for reimagining Ukraine's Academic Lyceums: Transforming General Upper Secondary Education in Ukraine. Paris : OECD Publishing, 2025. URL: https://www.oecd.org/en/publications/transforming-general-upper-secondary-education-in-ukraine_7c357ac4-en/full-report/component-4.html (дата звернення: 08.08.2026).
7. UNICEF. 4.6 million children in Ukraine face ongoing educational barriers as fourth academic year during war begins. 2025. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/en/press-releases/back-to-school> (дата звернення: 08.08.2026).
8. UNICEF. Понад 340 закладів освіти пошкоджено або зруйновано в Україні цього року. 2025. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/more-340-educational-facilities-damaged-or-destroyed-ukraine-year>(дата звернення: 08.08.2026).

9. Міністерство освіти і науки України. Субвенція на облаштування укріплень. 2026. URL: <https://mon.gov.ua/ministerstvo-2/diyalnist/byudzheta-zakupivli/byudzheta/budzheta-2026-rik/subventsii-na-2026-rik/subventsii-na-oblashtuvannya-ukryttiv> (дата звернення: 08.08.2026).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-651-8-27>

ЗАПОБІЖНА ДІЯЛЬНІСТЬ АДВОКАТА У ПРАВОВОМУ МЕХАНІЗМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗВОРотної Дії ЗАКОНУ В ЧАСІ

Дудко Євгеній Вікторович

кандидат юридичних наук,

керівник Департаменту захисту прав та інтересів у кримінальних провадженнях адвокатської фірми «Моргун та партнери»

м. Київ, Україна

Відповідно до вимог ч. 1 ст. 58 Конституції України, законодавчі та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи. Аналогічні положення закріплені також в конкретних галузях права та законодавства (наприклад, в ст. ст. 4, 5 Кримінального кодексу (КК); ст. 5 Цивільного кодексу (ЦК); ст. 3 Кодексу адміністративного судочинства (КАС) України; ін.).

Більш того, офіційне тлумачення зазначеного конституційного принципу права дано і у відповідних рішеннях Конституційного Суду України (від 13.05.1997 № 1-зп [2]; від 09.02.1999 № 1-рп/99 [3]; від 19.04.2000 № 6-рп/2000 [4]), які, як це випливає зі змісту ст. ст. 2, 98 Закону України «Про Конституційний Суд України», є обов'язковими для виконання всіма органами державної влади та їх посадовими і службовими особами.

Такі ж вимоги щодо обов'язковості ухвалених Конституційним Судом України рішень і висновків закріплені й в ст. ст. 147, 151-2 Конституції України.

Проте, як свідчать результати аналізу судової [5] та адвокатської діяльності з означених питань, на практиці постійно мають місце юридичні факти грубого порушення принципу зворотної дії закону у часі, що, у свою чергу, виступає в умовах євроінтеграційних процесів України однією з об'єктивних перешкод щодо вступу нашої держави у Європейський Союз (ЄС) [6].

Якщо узагальнити всі спірні питання, які мають місце у діяльності адвокатів, предметом якої виступають правові підходи щодо